

modéré. *Oedipe roi*, reflète, pour les philosophes, les passions les plus inavouables qui secouent la conscience primitive; *Philoctète*, celles des existences solitaires, bafouées, puis abandonnées à leur sort, malgré toute une partie prise surtout par ceux qui, de plus, la considèrent comme un brillant canon de psychologie pédagogique appliquée. Les uns et les autres oublient qu'il s'agit de deux œuvres essentiellement théâtrales qui, pour être mieux abordables et réalisables, nécessitent, de nos jours, un véhicule linguistique également théâtral: les traductions ici présentées le sont à l'extrême, et pour cause, puisque leurs auteurs sont, selon le cas, attirés par la monde du théâtre ou y appartiennent. *Ciro Alegria Varona*, professeur à l'Université Catholique du Pérou, est un érudit dont la renommée n'est plus à faire, et dont l'ouvrage est un témoignage «total» de la représentation montée par lui et ses collaborateurs: metteurs en scène, musiciens etc., instantanés photographiques et photocopies des partitions musicales à l'appui. Metteur en scène et scénographe mondialement réputé, homme de théâtre accompli et Grec de surcroît, *Yannis Kokkos* était, par sa connaissance intime du grec et des secrets de son art, tout indiqué pour créer, en collaboration avec *Pierre Leyris*, son admirable traduction affinée, d'une théâtralité surprenante, qui sera, à coup sûr, adoptée dorénavant par tous les producteurs du théâtre francophone. Pour tout dire, de ces deux entreprises, c'est la littérature contemporaine qui sort gagnante, mais aussi l'étude des lettres classiques et, surtout, l'esthétique théâtrale.

Evanghélos A. MOUTSOPOULOS

Χρήστου ΤΕΡΕΖΗ, *Ἡ θεολογική γνωσιολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολῆς*, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Γρηγόρη, 1993, 123 σσ.

Στὸ εὐσύνολπτο αὐτὸ ἔργο ἐξετάζεται τὸ σημαντικὸ θέμα τῆς γνωσιολογίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Περιλαμβάνει ὀκτὼ κεφάλαια: 1. *Ἡ ὄντολογία καὶ ἡ κτισιολογία ὡς προϋποθέσεις τῆς γνωσιολογίας*, δεδομένου ὅτι αὐτὴ δὲν ἔχει στατικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ εἶναι ἀνοιχτὴ σὲ πολλές καὶ ποικίλες προσεγγίσεις. 2. *Θεολογικὴ καὶ Ὀντικὴ γνώση*, ὅπου ἀναλύονται οἱ ἀντίστοιχες ἔννοιες, οἱ ὁποῖες δὲν ἀντιτίθενται σὲ ὄντολογικὸ ἐπίπεδο ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ἀπλῶς διακρίνονται μεταξὺ τους. 3. *Καταφατικὴ καὶ ἀποφατικὴ γνωσιολογία*. Ἐδῶ ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ θεοκεντρικὸς προσδιορισμὸς τῶν γνωστικῶν μεθόδων δὲν ὑποβιβάζει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν καθιστᾷ μία ἐνεργὸ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ μία προϋπόθεση σύνδεσης τοῦ φυσικοῦ μὲ τὸ ὑπερφυσικό. 4. *Ἡ ὑπέρβαση τῆς φυσικῆς θεολογίας*, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ θέση ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελέσει περιεχόμενο μιᾶς φυσικῆς γνώσης. 5. *Ἡ ἀγνοσία ὡς ἡ καθαυτὴ ἔκφραση τοῦ ἀποφατισμοῦ*. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ βασιζέται στὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἐν ἀγνοσίᾳ γνῶσις ἀποτελεῖ τὴν κορυφαία βαθμίδα τῆς γνωστικῆς ἀνάβασης τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τὸ ἐπίπεδο, ὅπου συνειδητοποιεῖται ὅτι κανένα τμῆμα τῆς κτίσης δὲν μπορεῖ νὰ ἐξισωθεῖ ὄντολογικὰ μὲ τὸν Θεό. 6. *Ὁ θεῖος γνῶφος*. Πρόκειται γιὰ ἓνα χωρὸ, στὸν ὁποῖο συμβαίνει μία πλήρης ἀντιστρεψιμότητα καὶ μία ριζικὴ ὑπέρβαση ὅλων τῶν λογικῶν σχέσεων. Ἡ γνῶση ἐδῶ ὡς ἀγνοσία ἀρνεῖται τὸ δομικὸ πλαίσιο, στὸ ὁποῖο στηριζόταν καὶ οἰκειοποιεῖται τὶς ὑπερβατολογικὲς παραμέτρους ποὺ τὴν ἐγκαθιστοῦν στὸ πεδίο τῆς ὑπερουσιότη-
τας. 7. *Ἡ ὑπερθετικὴ γνωσιολογία*, ἡ ὁποία ἔχει ἀξιολογικὴ προτεραιότητα ἀπέναντι τόσο στὴν ἀποφατικὴ ὅσο καὶ στὴν καταφατικὴ γνωσιολογία καὶ δηλώνει ὅχι μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίσει τὸ θεῖο, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς βρίσκεται πάντοτε σὲ κατάσταση αὐτοπροσδιορισμοῦ καὶ αὐτοδιαμόρφωσης. 8. *Ἡ μυστικὴ θεολογία ὡς πλήρωμα τῆς γνώσης καὶ τῆς ζωῆς*. Ὁ συγγραφέας καταλήγει στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὅτι ἡ μυστικὴ θεολογία εἶναι μία διαλεκτικὴ τῆς πίστεως, ἡ ὁποία, παρὰ τὸν ἀποφατικὸ χαρακτήρα τῆς, ἀναφέρεται στὴν ἄμεση καὶ ζωντανὴ ἐμπειρία. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀπευθύνεται σὲ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἤδη ἐξοικειωμένοι με τὶς ἐξεταζόμενες ἔννοιες. Γι' αὐτοὺς παρουσιάζει διπλὸ ἐνδιαφέρον, γιατί ἀφενὸς μὲν ἀναπτύσσει διεξοδικὰ τὶς δύσκολες ἔννοιες τῆς θεολογικῆς γνωσιολογίας, ἀφετέρου δὲ τὶς

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

παρουσιάζει μέσα από το σπουδαίο έργο του Παχυμέρη, ό οποίος συμβάλλει πολύ στη σωστή κατανόησή τους.

Εὐαγγελία ΜΑΡΑΓΓΙΑΝΟΥ

T. M. ROBINSON, *Plato's Psychology*, Second Edition, Toronto, University of Toronto Press, 1995 (original edition, 1970), 202 σσ.

The present work attempts to give as lucid an account as possible of all that Plato says on the nature of the soul in each of the dialogues. The writer tries to let the texts speak for themselves. He concludes therefore that Plato uses particular «models» of psyche (uniform, bipartite, tripartite) to suit particular contexts. He examines therefore the notion of the soul through the platonic dialogues. After the *Foreword* and an *Introduction to the second edition*, in which T. M. Robinson clarifies the following notions: 1) soul as self-moving 2) the demiurge as soul 3) «φέρεσθαι» and «ἄει» 4) space, time, pre-time, the writer looks into the platonic texts classifying them as follows: Ch. 1. The «Socratic» Dialogues (*Apology*, *Crito*, *Charmides*, *Alcibiades I*, *Gorgias*, *Meno*). Ch. 2. The *Phaedo*. Ch. 3. The *Republic*. Ch 4. The *Timaeus*: 27A-47E. Ch. 5. The *Timaeus*: 48A (end). Ch. 6. The *Phaedrus*. Ch. 7. Tripartition, Immortality, and the After-Life. Ch. 8. The *Politicus*. Ch. 9. The *Philebus*. Ch. 10. The *Laws* and the *Epinomis*. The book finishes with the Coda, the Abbreviations, the Bibliography and the Indexes. Through the pages of this book we are informed about the platonic conception of the soul. So we learn for example that several distinguishable senses of soul emerged from the socratic dialogues: it is a cognitive principle, a principle of moral activity, the true self of the counter-person. In the *Phaedo* soul is at the same time a cognitive and a moral principle, the true self and the the conterperson as well as life-principle. Soul is also as the Ideas something static, homogeneous and atomic. As for the body-soul relationship, this is one of extreme dualism. The pleasures and desires of the body are suspect and distinguished in kind from the more reputable desires of the soul. The body is an influence for harm, and the life of good man will be a process of «purification» from it. In the *Republic* most of the senses of soul, seen in the *Phaedo*, re-emerge. Apparently to suit a political analogue, the soul is declared to be tripartite, and this is a notable advance over the *Phaedo*. Desires and pleasures are in the *Republic* seem to have a part to play in the balanced personality, if they are sensibly canalized. Conversely, conflict in a person is conflict within his soul, not conflict within his soul, (as in the *Phaedo*) between soul and body. Virtue is health of soul, and health of soul is balance between its different constituent elements. In the *Timaeus* the world, analogously with the human being and other living things, is itself alive and has a «soul». This soul is purely noetic and everlasting. It possesses everlasting circular motions, called the Same and the Different, which demonstrate its inherent rationality. T. M. Robinson in his interpretation criticized the views of Proclus and Plutarch and defended the more literalist interpretation of Aristotle. This included a defence of the «physical» language used of world-soul as well as of individual soul in the *Phaedo* and in the *Timaeus*. In the *Philebus* the parallelism between world-soul and individual soul is again stressed, but is given a different emphasis by the assertion that world-soul is the source of human soul and world-mind the source of human mind. In the *Laws* soul is again said to be a source of motion and eternally self-moving. Now the stress is upon soul as life-force, or cosmic-stuff ethically and intellectually neutral, the «sine qua non» of all ethical and intellectual activity. This book is in short a very important work, necessary to everyone who is interested in ancient thought and especially in platonic philosophy.

Evangelia MARAGUIANOU

